

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

УДК 008.930.85]"20"

*Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України,
професор*

Футурологічний прогноз розвитку людства в XXI столітті*

Проте розпаду чуттєвої культури чинить опір наддержавна, яка під гаслом глобалізації пропонує власне бачення перебудови світу і створення нового світового ладу. Цьому передувала "холодна війна" між Заходом і Радянським Союзом, внаслідок якої, за твердженням відомого російського соціолога і дисидента О. Зінов'єва, у суспільстві стався "грандіозний еволюційний перелом, подібного якому ще не було в історії".

8. Суть еволюційного перелому в суспільстві

Для її розуміння потрібно усвідомити, що в межах західноєвропейської цивілізації зародилися і розвиваються дві тенденції, які відіграли вирішальну роль у соціальній еволюції людства. Одна з них була особливо виразною в Англії та США. Назвемо цю тенденцію і лінію еволюції "західнізм" або західною (американською). Спочатку течія поширилась у Західній Європі, а після Другої світової війни стала панівною у західному світі загалом.

Практичне втілення другої тенденції вперше в історії людства відбулося в Росії у формі об'єднання комуністичного типу — Радянського Союзу. Ця модель суттєво вплинула на хід світової історії, ставши зразком для значної частини соціуму. Другу лінію еволюції визначимо як комуністичну (чи радянську).

"Західнізм і комунізм виникли як антиподи і водночас як конкурентні варіанти еволюції людства, — зазначає О. Зінов'єв. — Вони рухалися в одному і тому самому напрямі еволюції, багато в чому уподібнюючись настільки, що чимало західних теоретиків висунули концепцію їх зближення. Кожен із варіантів утримував у собі певні елементи і потенції іншого. Але через протистояння переважний розвиток отримали протилежні риси.

Після Другої світової війни на планеті сформувалися два табори, або світи, — комуністичний і західний. Вони стали "точками зростання" в еволюції людства. Між ними йшла непримиренна боротьба за роль лідерів світового еволюційного процесу і за світову гегемонію. Ця боротьба становила основний зміст соціального життя людства в XX ст., особливо в другій його половині. Ще не так давно на роль лідера світової історії претендував комуністичний світ на чолі з Радянським Союзом. І не без підстав. Гасло "Хай живе комунізм — світле майбутнє людства!" лунало зовсім не утопічно. Величезна частина людства вірила в те, що дні "західнізму" (капіталізму) закінчаться і що майбутнє належить комунізму" [7].

Комуністична тенденція на певний час випередила західну, породивши соціум вищого рівня соціальної організації — надсуспільство комуністичного типу. На цьому шляху також було зроблено спробу створити надцивілізацію і побудувати глобальне надсуспільство, що об'єднувало б людей на основі комуністичної ідеї.

Після перемоги Заходу в "холодній війні" проти радянського блоку ситуація у світі докорінно змінилася. Історичну ініціативу і лідерство в еволюційному процесі на планеті захопив західний світ на чолі з Великобританією і США. Західний варіант еволюції людства був перспективнішим, ніж комуністичний. Переконавання, що майбутнє соціуму — не комунізм, а "західнізм" (причому в американському варіанті як "американізм"), стало головною ідеєю західної ідеології. Переможне (для Заходу) закінчення "холодної війни", розпад радянського комуністичного блоку і СРСР, руйнація моделі комунізму і перетворення

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. — 2017. — № 3. — С. 3—9.

США на єдину наддержаву планети, що панує над західним світом, визначили характер соціальної еволюції суспільства. Саме цей період можна вважати **початком еволюційного перелому**, що розвивається у трьох напрямках одночасно:

- утворення надсуспільства вищого рівня соціальної організації, ніж суспільства західного типу;
- інтеграція західних надсуспільств в єдине ціле, що становитиме західну надцивілізацію;
- встановлення світового ладу під егідою західного світу та об'єднання людства в глобальне надсуспільство на основі "західнізму".

Ці рівні є елементами єдиного світового процесу. Еволюція західної цивілізації, породжуючи надсуспільства, спричиняє до об'єднання їх у надцивілізацію. Остання, зі свого боку, сприяє освіті та розвитку надсуспільств і спонукає західні країни обрати цей шлях, аби утриматися на досягнутому життєвому рівні. І та сама потреба зумовлює боротьбу західного світу за панування над іншими націями.

Захід прагне до об'єднання людства в єдине глобальне надсуспільство не заради абстрактних ідеалів, а вбачає в цьому дієвий засіб формування і виживання західної надцивілізації, для чого потрібні вся планета як середовище існування та всі ресурси людства.

Найглибшу основу еволюційного перелому утворює формування надсуспільств і завоювання ними панівної ролі в еволюції людства.

9. Двоїстість державності надсуспільства

Державність західного суспільства має демократичний та недемократичний складники. Для першого характерні виборність представницької влади, розподіл влади, гласність, наявність офіційної опозиції, багатопартійність. До другого належать адміністративно-бюрократичний апарат, поліція, суди, в'язниці, армія, секретні служби тощо. Перший складник становить лише незначну частину державності й нічого не вартий без другого.

Західна наддержава зростає частково на основі демократії як її розвиток, частково на основі недемократичної частини державності як заперечення демократії, частково з недержавних джерел і як явище недержавне. Це передусім надмірне розростання власне держави. У сфері державності зайнято від 15 до 20% працездатних членів західного суспільства. Це більше, ніж загальне число робітників, залучених, приміром, у сільському господарстві та промисловості.

Представницька частина влади обросла величезним числом допоміжних установ, компонентів, комісій, міністерств, департаментів тощо. Вони не узаконені на рівні фундаментального права, а введені, так би мовити, у "робочому" порядку. В цих установах працює значна кількість висококваліфікованих професіоналів, яких обирають не знизу, а згори. Вони роблять кар'єру за тими самими принципами, що і в адміністративно-бюрократичному апараті держави. І хто б не обіймав виборні посади, яка б політична лінія не впро-

ваджувалася, для влади ця схема є пріоритетнішою, порівняно з традиційною, за участю "обранців народу". Військова та зовнішньополітична сфери, секретні служби отримали такі розміри і вплив, що конкурують із центральною владою в боротьбі за панування.

Ці потужні й значною мірою автономні сфери потребують координації, а державність, що непомірно розрослася, — управління з боку внутрішньої влади. Остання не конституюється формально, тобто як офіційно визнаний орган державної влади. Вона складається з представників адміністрації, співробітників особистих канцелярій, секретних служб, родичів представників вищої влади, радників тощо. До цього кола входить сукупність секретних установ офіційної влади і загалом усіх суб'єктів, хто організовує і здійснює прихований аспект реалізації державної влади.

Які масштаби цього аспекту і якими засобами він оперує, неможливо дізнатися. Публічна влада не робить важливих кроків без узгодження з певними структурами. До них входить також чимало людей, що представляють приватні інтереси, лобістів, мафіозні групи тощо. Це "кухня влади", яка є її обов'язковим елементом, що стоїть над державою і претендує на частину суверенітету. Разом із "кухнею влади" сформувалося середовище з активних і впливових осіб, що посідають високі сходинки в ієрархії соціальних позицій — так звана панівна еліта.

Усупереч офіційному статусу, держава стає важливим гравцем у сфері економіки, адже утримує за собою право на емісію грошей і контроль за фінансовою системою — найважливішим елементом економіки. Держава може надати це право певному банку, але при цьому зберігає контроль і над ним. Колосальні суми грошей, що надходять до бюджету у вигляді податків, і є капіталом з усіма його атрибутами. Держава — найбільший банкір країни, на відміну від банкірів-людей, не використовує гроші як капітал, а здебільшого витрачає їх, до того ж зазвичай більше, ніж отримує, — звідси й зростання державного боргу. Проте як банкір надає кредити приватним фірмам.

Другий чинник, що зумовлює економічну роль держави, — набір громадських потреб, які не в змозі задовольнити приватний сектор (ринок). Для цього формується так званий громадський сектор, до якого входять підприємства, галузі промисловості, що реалізують важливі для розвитку країни заходи, заскладні для окремих приватних компаній. Це дії у сферах енергетики, транспорту, зв'язку, освіти, інформаційної служби, безпеки, соціального страхування, захист від епідемій і стихійних лих, турбота про людей похилого віку й інвалідів тощо.

Як приклад наведемо масштабні явища, що стали звичайними у сучасному світі загалом та західному зокрема, щоб відкинути сумніви стосовно обмежених можливостей традиційних форм влади. Махінації великих підприємств у сфері економіки, ухиляння від сплати податків, знищення довкілля, синтетизація продуктів харчування, організована злочинність,

грандіозні науково-технічні проекти та будівництва, військові операції, міжнародні фінансові та демографічні проблеми, міграція мільйонів людей, безробіття і т. д. Очевидно, для влади західних країн втілення в життя цих глобальних проектів нині є повсякденною справою...

10. Виникнення стратегічного рівня завдань

Унаслідок розростання й ускладнення соціуму та його взаємин, проблем, які має вирішувати влада, а також, власне, сфери влади стався розподіл завдань (відповідно й діяльності) на звичайні та стратегічні. Є стратегічний рівень завдань, ресурсів і дій влади, що перебільшують звичайні за масштабами, значущістю і тривалістю. Влада працює над завданнями і операціями, що розраховані на багато років і потребують колосальних коштів, значного людського потенціалу. Для реалізації використовують новітні наукові відкриття і технічні винаходи, залучають інтелектуальну потужність людства.

Такими були, наприклад, п'ятирічні плани в Радянському Союзі, заходи гітлерівської Німеччини щодо підготовки до війни та її проведення, операції антигітлерівської західної коаліції в Другій світовій війні, план Маршалла, "холодна війна" з боку Заходу. Такими є дії західної влади із маніпулювання величезними сумами грошей, космічні програми, війна США проти Іраку, операції з дезинтеграції Югославії й Радянського Союзу.

Отже, сьогодні сформовано завдання і операції, якісно й кількісно відмінні від традиційних завдань і операцій державної влади. Перед західними країнами постали проблеми, на розв'язання яких потрібні десятки років (якщо не століття), колосальні ресурси, найвищий інтелектуальний потенціал тисяч спеціальних установ і мільйонів кваліфікованих фахівців. Нині ця галузь значною мірою відокремилася від сфери державності й стала панівною.

Виробилася і тактика розв'язання стратегічних завдань, для чого створено особливий апарат. Окреслюється інший вимір влади порівняно з тим, в якому стався розподіл функцій законодавчої та виконавчої влади. Поки аспект стратегічної влади ще пов'язаний з аспектом звичайної державності. Але вже сьогодні в урядах і політиці західних країн виразні дві тенденції, з яких поступово бере гору стратегічна. Найсильніші фігури у владі (у США і Франції — президент, у Великобританії — прем'єр-міністр, у Німеччині — канцлер) зазвичай втілюють стратегічну тенденцію, а парламенти — традиційну.

11. Сфера наддержавності й надвлади

Одним із джерел західної політики є надвлада, що зростає у сфері економіки. Вона не афішує себе, однак настільки відчутна, що окремі теоретики вважають її головною владою західного суспільства, а державу — її маріонеткою. Але суть справи серйозна: в західних країнах формується новий рівень влади, який вже не є ні державою, ні економікою, а якісно новим явищем, що поглинає те й друге.

Наступна лінія організації наддержави пов'язана із взаєминами західних країн між собою, західного світу з іншими частинами людства, з проблемами світового масштабу. Відповідно до цієї лінії в період "холодної війни" (а вона тривала майже півстоліття!) створено безліч установ і організацій, які навіть формально височіють над окремими державами. Сферою їх діяльності є блоки і союзи західних країн, увесь західний світ і навіть планета. До роботи залучені сотні тисяч людей, які оперують колосальними матеріальними, інтелектуальними, ідеологічними, пропагандистськими, культурними, психологічними і військовими ресурсами.

Сфера наддержавності не містить жодної ознаки демократичної влади: немає політичних партій і розподілу влади, публічність зведена до мінімуму або виключено загалом, переважає принцип таємності, кастовості, особистих контактів і змов. Виробляється особлива "культура управління", яка згодом може стати найдеспотичнішою владою в історії людства.

За об'єктивними законами управління масштабними людськими об'єднаннями і навіть усім людством, на що претендує західний світ на чолі зі США, демократія у тій формі, що її відбиває західна ідеологія і пропаганда, не придатна.

Надбудовні явища наддержавності не мають законодавчих функцій. Останні були і залишаються функціями державності. Якщо надбудовна частина потребує перетину зі сферою законодавства, вона має у розпорядженні державність, яка при цьому фактично втрачає статус суверенності. Надбудовна частина має недержавні засоби, аби змушувати державність чинити так, як це потрібно наддержавності. Ці засоби, наприклад особисті зв'язки, протекція щодо влаштування знайомих на відповідальні посади, лобі, маніпулювання фінансами і засобами масової інформації, партіями і суспільством, підкуп тощо, добре відомі зі скандальної інформації, літератури, кіно.

12. Економіка і грошовий механізм

Економічні гіганти усередині західних країн формуються як свого роду автономні суспільства із власною соціальною структурою, подібною до структури комуністичної країни. А вийшовши за межі "національних держав" на світову арену, політику підпорядкування власній державі змінюють на рівноправне партнерство. Ще далі в цьому напрямі просулися наднаціональні економічні гіганти, що поводяться як суверенні надсуспільства. Якщо вони комусь і підкоряються, то це глобальному грошовому механізму. Наднаціональні та глобальні економічні імперії й організації отримали таку силу, що нині від них залежить доля економіки національних держав Заходу, не кажучи вже про решту світу. Вони володарюють над економікою в її традиційному сенсі, а в їх діяльності все важливішу роль відіграють політичний тиск і збройні сили західних країн.

Отже, у господарському аспекті Заходу відбулися такі грандіозні зміни, що колишні уявлення про еко-

номіку втратили сенс. Потрібний науковий (а не ідеологічний) аналіз реальності, щоб чітко усвідомлювати ці процеси.

У системі влади західних країн відбувається розподіл функцій у вертикальному зрізі: частина державності, яку зазвичай очолює глава виконавчої влади (президент, канцлер, прем'єр-міністр), виконує функції учасників і представників грошового механізму. Реальна система влади і господарства західного світу така, що державність і економіка окремих країн усе більше перетворюються на її частки, до того ж у "поневоленому" вигляді.

Побутує думка, ніби "невидима рука" ринку спрямовує західну економіку. Фактично і ринком, і економікою, і державою, і суспільством уже керує цілком реальна "рука" надекеноміки-наддержави, виконавчим органом якої є грошовий механізм.

Цей механізм є інструментом особливого підрозділу ділового аспекту суспільства — грошової справи, що через свою виняткову роль перетворився на механізм соціуму загалом. Він охоплює два види установ і підприємств: 1) банки та інші фінансові організації, які виконують ті самі функції або поділяють із банками окремі з них (приміром, ощадні каси, страхові компанії, кредитні установи тощо); великі фірми і концерни, що оперують значним обсягом коштів і виконують функції, аналогічні окремим функціям банків; 2) державні фінансові установи.

У сучасному західному світі грошовий механізм із засобу економіки перетворився на її головний елемент, внаслідок чого до галузі економіки долучилися сфери культури, освіти, розваги, спорту тощо, змінилося, власне, поняття економіки.

13. Реальна і символічна економіки

Відбулася "вертикальна" структуризація економіки: над економікою, що створює цінності, постала економіка, котра використовує, скажімо, економіку першого рівня як джерело прибутків для осіб, залучених в економіці другого рівня. Вона розрослася і зміцнилася настільки, що стала відігравати у суспільстві не менш важливу роль, ніж економіка першого рівня. Однак найвище постала сфера економіки на рівні механізму умовних або символічних грошей — символічна економіка, тобто економіка колосальних символічних капіталів.

Нині реальна і символічна економіки функціонують майже незалежно одна від одної. Сума умовних (символічних) грошей, що циркулюють на рівні символічної економіки, в десятки разів перевершує достатню для економіки реальної.

Нарешті, внаслідок цілковитої влади над суспільством грошовий механізм вийшов за межі економіки і став частиною механізму наддержавності. Проте помилково стверджувати, ніби економіка є володарем соціуму, відбулося масштабніше явище — сформувався рівень надекеноміки і наддержавності, що підпорядкував собі і державність, і економіку. Виник

якісно новий соціальний феномен у структурі надсуспільства, що виходить за межі соціальної організації суспільства.

Грошовий механізм в його вищій функції влади над економікою і людством визначає долі масштабних соціальних феноменів: економічних імперій, галузей економіки, верств населення, народів і навіть регіонів планети. Він впливає на соціальну стратегію великого історичного масштабу: приміром, організацію, управління і фінансування найбільшої в історії операції під назвою "холодна війна" було ефективно реалізовано завдяки грошовому механізму Заходу. Тепер він став явищем глобального масштабу.

14. Консцієнтальна війна

Глобалізація функцій надсуспільства призвела до створення наддержави, надекеноміки, надідеології, внаслідок чого "холодна війна" із протиборства за поділ сфер впливу перетворилася на так звану еволюційну війну — боротьбу за право визначати хід світового історичного розвитку на сотні років уперед. Саме ця обставина зумовила надзвичайно жорстке і безкомпромісне ставлення Заходу до "еволюційного конкурента" — Росії, що не спромоглася зрозуміти, який цивілізаційний вигравш отримає переможець.

Перемога у "холодній війні" дала змогу Заходу встановити контроль над найважливішими сферами діяльності російської держави і суспільства для зміцнення політичного впливу й унеможливлення відродження самосвідомості нації; було розроблено й успішно апробовано нову концепцію "стратегії непрямих", зокрема й "м'яких", дій, що отримала назву "консцієнтальна війна" (від лат. conscientia — свідомість) [8].

Такий вид боротьби є вищою формою війни майбутнього. Консцієнтальна зброя — це технологія роботи зі свідомістю, що має на меті знищення окремих її форм і структур, а також режимів функціонування.

Реалізація цього завдання передбачає:

— зниження загального рівня свідомості людей певної території;

— руйнування стійкої системи світоглядних цінностей і заміщення останніх ціннісними симулякрами;

— руйнування традиційних механізмів самоідентифікації та заміщення їх механізмами ідентифікації нового типу через створення "груп участі";

— впровадження в суспільство спеціально сконструйованої матриці цінностей, норм поведінки і реакцій як єдиної можливої моделі життєдіяльності населення;

— знищення здатності ставити глобальні та стратегічні цілі — руйнування суб'єктності етносів і народів;

— здійснення їх цивілізаційного перевербовування.

Консцієнтальна зброя вражає об'єкти, котрим бракує чіткої системи цінностей, моральних принципів, але головною її жертвою стає саме молодь, яка

не має достатнього життєвого досвіду, проте охоче поділяє принципи суспільства споживачів.

Консцієнтальна війна ведеться, аби зруйнувати сакральну енергію, енергію архетипу країни. Після цих руйнувань і зламів держава перетворюється на відкритий порожній простір, який прагне заповнити культура країни, що отримала перемогу в "холодній війні", — культура США.

15. Що ж являє собою англо-американська культура?

Англо-американська "чуттєва" (за П. Сорокіним) культура — це культура усного жаргону, відірвана від великої писемної традиції й античної класичної спадщини, що персоніфікується грецьким логосом. Нинішня англо-американська культура стислих думок і фраз, інфантильних ідіом, які виражають ненаситне споживче "хочу", натхненна міфом про короткий і легкий шлях до успіху, що ігнорує методичні зусилля Просвіти.

Проте культури, яким час згадати про свою першість як носіїв славетних писемних традицій Середземномор'я, знають, що Просвіта — це їх власний, узаконений цивілізаційною традицією греко-римського світу шлях з минулого в сучасність, з незадовільного, недемократичного стану в більш задовільне і відповідне масовим демократичним очікуванням життя.

Атлантична модель післявоєнного європейського будівництва прив'язувала Західну Європу до англо-американського світу, одночасно відриваючи її від східнохристиянського, арабо-мусульманського й інших культурних середовищ. Отже, Західній Європі належить реанімувати давнішу середземноморську модель життєустрою, відкриту незахідним культурним світам. Суть полягає в тому, що це звернення до середземноморської пам'яті не лише не послаблює європейські інтенції Просвіти, а навпаки, посилює їх, оскільки найагресивнішими її опонентами є не західні "традиціоналісти", а "чиказькі хлопчики", адепти атлантизму і безмежної ринкової економіки.

Середземноморський "мімезис" (пригадування коренів) Європи, спрямованість її погляду на Південь не є контркультурною стилізацією у дусі "досвіду Сартра", що свого часу солідаризувалося з культурними погромниками хунвейбінами. Звернення європейської культурної пам'яті до середземноморського Півдня — це спомина про Александрію, в якій східна і західна патристика разом споруджували склепіння великої християнської культури, спираючись на спільну грецьку спадщину. Таке звернення до загальних витоків реактивує пам'ять про універсальні замість тієї небезпечної гри в культурне і геополітичне сектантство, до якої нині вдався північноатлантичний світ.

"На моє глибоке переконання, — зауважує П. Сорокін — в Європі сьогодні немає інших шляхів у "відкрите суспільство", що протистоїть настановам расизму і обраності, окрім цієї внутрішньої переорієн-

тації свідомості з атлантичної на середземноморську ідентичність. Перша значною мірою штучна і зумовлена протистоянням холодної війни та інтересами Америки, друга — природна, іманентна внутрішній логіці європейської культури.

Ідея Європи — не статична, як це визначено у межах концепцій "плюралізму цивілізацій", "морфології культур" і геополітики. Відкритість Європи майбутньому визначається її здатністю до глибокої внутрішньої реконструкції, пов'язаної з глобальними викликами XXI століття. Америка, що стала націоналістичною наддержавою і сповідує принцип "ідейно-політичної монолітності", до подібних реконструкцій сьогодні не здатна. Реконструювання її має відбутися вже після національного банкрутства, як це сталося свого часу з нацистською Німеччиною" [5].

Щодо континентальної Європи, то її реконструкція, яку стимулюють передбачувані наслідки світової американської авантюри і побоювання тотальної катастрофи, здійснюватиметься через ротацію певних глибинних ідей.

По-перше, це континентальна ідея. Атлантичний Захід міг тимчасово ігнорувати той факт, що його континентальна європейська частина представляє західну частину Євразії. Атлантичний сепаратизм — дистанціювання Заходу від іншого людства — буде менш переконливим для європейців, як тільки в їхній свідомості актуалізується ідея континенту.

По-друге, це дихотомія "протестантська Північ — середземноморський (ширше, ніж лише католицький) Південь". Північ сьогодні потрапила в найнебезпечнішу ідейну пастку, пов'язану з деструктивним синтезом принципу обраності та "ринкової" домінанти. У протестантизмі, як зазначав М. Вебер, ідея обраності підміняє новозаповітну ідею християнського братерства і людинолюбства. В цьому сенсі протестантизм — поворотний рух від Нового до Старого Заповіту, до картини світу з центром в особі "обраного народу", що претендує на виключні права.

Цей синтез протестантизму з юдаїзмом виразний у межах іншої, "ринкової", домінанти. Не випадково новітня "ринкова революція" ознаменована надзвичайною активізацією єврейства. Однак не варто узагальнювати і вважати, що давнє ремесло лихварів і міняйл зумовлює єврейську ідентичність від початку і на всі віки. Навпаки, в цьому аспекті єврейству притаманна виразна мінливість.

Перша половина XX століття характеризувалася пріоритетом тираноборського імпульсу — ідентифікації єврейства як лівої опозиції буржуазному суспільству. Згодом єврейство поступово змінило імідж, опановуючи роль "нового класу інтелектуалів" — організаторів постіндустріального суспільства, в центрі якого стоятиме не промислове підприємство, а університет.

І, нарешті, останнє перетворення єврейства — "ринково"-лихварське — пов'язане з новою експансією фінансового капіталу і відступом капіталізму "веберовського" типу перед традиційним спекулятивно-лихварським капіталізмом.

У ринковій ідеї єврейський нігілістичний темперамент — прагнення розхитати структуру "профанного" іншомовного світу і спустошити його вівтарі — отримав нове поле дії. Якщо на початку XX століття єврейство заперечувало цивілізацію в ім'я пролетарської перспективи, то тепер воно заперечує її в ім'я перспективи ринкової.

"Ринковий" нігілізм, наслідками якого є заперечення людських зв'язків, підривання фундаменту сім'ї, церкви, армії, науки і культури, схожий на минулий "пролетарський" нігілізм, свого часу радикалізований революційним єврейством. Ідея заперечення профанного світу, в якому "надто багато неєвреїв", зберігається, тоді як форми заперечення можуть невідомо змінюватися. Цей деструктивний синтез обраності, що відроджує расистське ставлення до "необраних", і "ринковості", потрактований як нігілістичне "припинення" високої культури, сьогодні характеризує Америку як нігілістичну наддержаву, що протистоїть світові.

На це своєрідне "запрошення до безодні" Європа має певним чином реагувати, а її ідейно-політична реконструкція, викликана потребою розмежування з глобальною американською авантюрою, поза сумнівом, буде пов'язана з активізацією щонайменше трьох ідей.

Насамперед йдеться про **соціальну ідею**. Соціальна ідея солідарності й громадянського консенсусу на основі визнання законних прав менш впливових і забезпечених груп суспільства, звісно, протистоїть північноатлантичній (юдопротестантській) ідеї обраності, що її взяв на озброєння новий "володар світу". Соціальна ідея не лише здатна консолідувати суспільства Європи, котрі небезпечно поляризуються зсередини, а й підвищити відкритість їхнього діалогу зі Сходом і Півднем.

Друга з ідей, що входить до нового альтернативного синтезу континентальної Європи, — це **ідея постіндустріального суспільства як посткапіталістичного і "постекономічного"**. Йдеться про відродження моделі, котру активно опановувала громадянська розвинених країн, починаючи з 50—60-х років XX століття. У межах цієї моделі "постекономічна" мотивація якості життя домінувала над матеріально-економічною мотивацією рівня життя, духовне виробництво — над матеріальним, творчий клас інтелектуалів — активістів науково-технічної революції (НТР) — над класом буржуазних підприємців. Ця модель у 60—70-х роках минулого століття відбивала творчу самокритику західної цивілізації й давала надію старим і новим "лівицям" у решті світу. Сьогодні Європі належить відновити цю модель, мотиваційно посилену агресивними намірами "ринковиків", які відкинули ідею постіндустріального суспільства інтелектуалів в ім'я реставрації старого буржуазного суспільства на чолі з індивідуалістським скнарою-накопичувачем.

Щоправда, єврейські інтелектуали — перебіжчики з лівого табору в правий — намагаються "за-

позичити" в антибуржуазної опозиції постіндустріальну ідею, надавши їй фінансово-спекулятивного змісту. Якщо колишня постіндустріальна ідея була пов'язана з міграцією найкваліфікованіших професійних груп зі сфери матеріального виробництва у сферу духовного як джерела якісних зрушень і новацій, то ідея "ринковиків" означає міграцію зі сфери продуктивної економіки у сферу спекулятивно-лихварських ігор фінансового капіталу та інших утримувачів різноманітних "паразитарних рент". Навряд чи в такому "постіндустріальному" типі валютного спекулянта і "фінансового гравця" інтелектуальне середовище епохи НТР упізнає себе. Адже маємо справу з підмінами і підтасовуваннями, що мають на меті відволікти громадськість від усвідомлення небезпечного провалу цивілізації в нове, кримінально-спекулятивне, "піратське" варварство.

Для відновлення постіндустріальної ідеї в її справжньому розумінні сьогодні замало потенціалу однієї Європи, в якій народилася "фаустівська" концепція науки, пов'язана з однобічним проектом силового підкорення природи. Сучасна коеволюційна стратегія, яка спирається на принцип стійкості, визначиться на основі інтеграції знання про природні геобіоценози в контексті науково-технічного трансформаційного знання, а отже нині надзвичайно важливий діалог з давніми цивілізаціями Сходу. Інтелектуальні традиції незахідних цивілізацій охоплюють не лише ідеї, що сприяють формуванню нової екологічної етики, а й низку конструктивних принципів неруйнівної дії, які потрібно розтлумачити мовою європейського логосу. Відповідні ідеї та принципи збережені у традиціях православ'я (на "християнському матеріалізмі" якого наголошував, зокрема, С. Булгаков), буддизму, даосизму. Спираючись на духовні основи європейського Середземномор'я, можна побачити ці перспективи інших культурних світів, натомість з погляду "Північної Атлантики", що знає Схід тільки як колонізовану і безправну периферію світу, такий підхід неможливий.

Третьою з ідей, покладених в основу прийдешньої реконструкції Європи, є **ідея діалогу культур**. Причому, як зазначалося, це не лише культурологічна, а й соціально-політична і навіть адміністративно-державна ідея для Європи, більшість населення якої стає мультикультурним.

Європейцям, що дистанціюються від американської ідеї світової диктатури олігархів (піночетівський варіант у глобальному виконанні), належить опанувати альтернативну ідею нового соціального і культурного консенсусу, завдяки якому зможуть вистояти змішані суспільства континентальної Європи, що їх все сильніше насичує "кольоровий елемент" мусульманського Півдня. Передусім належить здійснити соціальну реабілітацію професій, яких сьогодні пересічний європеєць цурається. Нині діє помножений ефект їх соціальної дискредитації: той факт, що професії неprestижні, не вписуються в новітню "ре-

волюцію домагань", посилюється їх "заплямованим" зв'язком з емігрантськими елементами. Реабілітувати належить і те, і інше: і кольорових як кольорових, і кольорових як носіїв соціальної поденщини.

Найуспішніший проект реабілітації соціального низу свого часу запропонували комуністи: вони наділили "четвертий стан" (робітничий клас) месіанськими повноваженнями у межах видатної формаційної історії. Якою мірою традиція єврокомунізму зберігає сприйнятливості до формаційного передчуття нового світу, пов'язаного з місією нового, "змішаного" пролетаріату, — запитання, що потребує спеціальних соціологічних досліджень. Але сьогодні народжується новий єврокомунізм, пов'язаний з масовою політичною реакцією на руйнівні "реформи" і "шокотерапію" в країнах Східної Європи.

Постсоціалістичній Європі, що прямує зі Сходу на Захід, не судилося стати "центристсько-демократичною" в новоліберальному сенсі. Частина цього ареалу, зокрема прибалтійські республіки, опановуватимуть правонаціоналістичну модель, відому з довоєнного періоду. Як тоді, так і тепер зв'язок з агресором, що впроваджує "новий порядок", призводить до мілітаризму і фашизму. Південно-Східна Європа, навпаки, втілюватиме посткомуністичну "ліву ідею", пов'язану з реабілітацією праці та робітників, відродженням соціальної держави й іншими принципами, що опонують "новій ринковій ідеї".

Однак, на думку П. Сорокіна, "щодо висновків, то вони надзвичайно відрізняються від загальноприйнятих сучасних переконань і не узгоджуються повністю з жодним із наявних поглядів або думок. Отже, навряд чи їх прийме будь-яка фракція, атакуючи з усіх боків. Це, проте, не надто мене турбує. Річ у тому, що багато висновків виявилися несподіваними навіть для мене самого. Проте з урахуванням логіки ситуації і фактів інші висновки взагалі неможливі.

Особливо несподіваним може бути занепад нашої сучасної культури — типової чуттєвої культури, що вступила в стадію перезрілості. Можна глибоко захоплюватися кожною із трьох типів культури — ідеаціональною, ідеалістичною і чуттєвою, — але лише в період їх розквіту і повного розвитку сил. У періоди занепаду вони заслуговують на співчуття, а не на захоплення.

Проте можливе згасання сьогоденної чуттєвої фази не обов'язково означає кінець західної культури, як не був таким кінцем занепад середньовічного ідеаціоналізму. То був перехід від зів'ялої ідеаціональної до блискучої чуттєвої фази, і саме таким може знову виявитися поворот від нашого давнього сенсатизму до нового і повнокровного ідеаціоналізму.

Ці тези і пояснюють, чому можливість занепаду нинішньої культурної фази не сповнює дослідників песимізмом. Якою б глибокою не була сучасна криза — а вона значно глибша, ніж уявляє більшість людей, — після важкого перехідного періоду майорить не вир

смерті, а гірська вершина життя, з якої відкриваються нові горизонти творення і оновлений вигляд вічних небес" [5].

Важко що-небудь додати до цих слів геніального Пітирима Сорокіна.

Список використаної літератури

1. Сенченко Н. Энциклопедия тайных обществ / Н. И. Сенченко, В. Г. Гастинщиков. — Київ : Книга Роду, 2008. — 419 с.
2. Четверикова О. Что ждет человечество в будущем / О. Н. Четверикова // Газета "Аргументы недели". — 25 января 2016. — Режим доступа: <http://argumenti.ru/society/2016/01/432086>. — Загл. с экрана.
3. Сенченко М. "Культурна революція" в Україні, або Управління деградацією / М. І. Сенченко. — Київ : МАУП, 2004. — 209 с.
4. Хаксли О. О дивный новый мир / Пер. с англ. О. Сороки, В. Бабкова; Примеч. Т. Шишкиной. — Санкт-Петербург : Амфора, 1999. — 541 с.
5. Сорокин П. Социальная и культурная динамика / П. А. Сорокин; пер. с англ., вст. статья и комментарии В. В. Сапова. — Москва : Астрель, 2006. — 1176 с.
6. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., и предисл. А. Ю. Согомонов; Пер. с англ. / П. А. Сорокин, А. Ю. Согомонов. — Москва, 1992. — С. 121.
7. Зиновьев А. Глобальное сверхобщество и Россия. — Минск : Харвест, Москва : АСТ, 2000. — С. 16—79.
8. Сенченко О. Структури, засоби і моделі застосування консцієнтальної зброї в системі соціальних комунікацій / О. М. Сенченко // Вісник Книжкової палати, 2014. — № 7. — С. 42—47.

Статья представляет собой попытку репрезентовать футурологический прогноз развития человеческой цивилизации в XXI веке. В его основе пребывает видение борьбы западной модели развития человечества — чувственного типа культуры — против появления и утверждения идеационального типа культуры и прихода к власти новой элиты, воспитанной этой культурой. Эту борьбу ведет Глобальная олигархия (Г-олигархия), сформированная чувственно-прагматическим типом культуры, которая стремится не допустить развития и внедрения нового идеационального типа культуры. Эту борьбу сегодня наблюдаем в Соединенных Штатах Америки, странах Европы и Китае.

The article is an attempt to represent the futuristic forecast of the the 21st century human civilization development. It is based on the vision of the struggle of the Western model of the development of mankind — the sensual type of culture — against the emergence and establishment of an ideological type of culture and the coming to power new elite brought up by this culture. This struggle is led by the Global oligarchy (G-oligarchy), formed by a sensually pragmatic type of culture that seeks to prevent the development and introduction of a new ideational type of culture. This struggle is observed today in the United States of America, European countries and China.

Надійшла до редакції 14 березня 2017 року